

Kazanie na dzień świętego Michała Kazanie I

Usłyszew to krol Ezechyjasz i wszyciek lud jego, zsiekszy odzienie i kając idziechą, pośpieszychą się do kościoła na modlitwę przed Boga wszemogącego i poczęchą się modlić, iżby je Bog zbawił ot mocy krola pogańskiego. Tegdyż nagle Bog usłuszał modlitwę luda śmiernego i posłał jim na pomoc anjeła swego świętego, jenże anjeł csny s nieba sleciew i zstąpiw, prawi, anjeł boży w zastępy pogańskiego krola, pobił w zborze asyrskiem, to je pogańskiem [...], bo anjeli święci dani są nam na otwadzenie naszego wstraszienia.

—
*wszyciek lud jego,
zsiekszy odzienie
i kając idziechą*
—

PRZEKŁAD WSPÓŁCZESNY

Usłyszawszy to, król Ezechiel i cały lud jego zdarli swoje szaty i żałując swoich czynów poszli, pospieszyli do kościoła, by pomodlić się przed Bogiem wszechmogącym. I poczęli modlić się, aby Bóg wybawił ich od władzy pogańskiego króla. Natychmiast Bóg wysłuchał modlitwy pokornego ludu i posłał im na pomoc swojego świętego anioła. Tenże cny anioł z nieba sfrunął i zszedł, powiada [Pismo], w zastępy pogańskiego króla, pobił wojska asyryjskie, czyli pogańskie. [...] Bo święci aniołowie dani są nam, by powstrzymać nas od strachu.

Kazanie na dzień świętej Katarzyny Kazanie II

Ta słowa pisze mądry Salomon a są słowa Syna Bożego tę to świętą dziewicę Katerzynę w sławę krola niebieskiego wabiącego. Wstań, prawi, pośpiej się, miluczka moja, i pojdzi! I znowil Syn Boży słowa wielmi znamienita, jimiż każdą duszę zbożną pobudza, ponęca i powabia. [...]

Mowi Bog wszemogący: Wstań! Pokazuję, iż są grzesznicy czteroracy; bo mowi to słowo albo siedzącym, albo śpiącym, albo leżącym, albo umarłym – siedzący są, jż się k dobremu obleniają; leżący są, jż się we złem kochają; śpiący są, jż się w grzeszech zapieklają; umarli są, jż się w miłości bożej rozpaczają – a tym wszem teć to Bog miłościwy mowi, rzeka: Wstań!

Wstań, prawi, pośpiej
się, miluczka moja,
i pojdzi!

PRZEKŁAD WSPÓŁCZESNY

Tymi słowy pisze mądry Salomon, a są to słowa Syna Bożego, którymi świętą dziewicę Katarzynę zachęcał do dostąpienia majestatu króla niebieskiego. *Wstań*, mówi, *pospiesz się, moja droga, i pójdź!* I powiedział tak Syn Boży słowami wielce znamienitymi, nimi to każdą duszę pobożną pobudza, zachęca i nakłania. [...]

Mówi Bóg wszechmogący: *Wstań! Pokazuję, że są grzesznicy czterech rodzajów;* bo mówi to słowo albo siedzącym, albo śpiącym, albo leżącym, albo umarłym – siedzący to ci, którzy zwlekają z czynieniem dobra; leżący to ci, którzy odnajdują przyjemność w czynieniu zła; śpiący to ci, którzy są zatwardziali w grzechach; umarli to ci, którzy wątpią w bożą miłość – a tym wszystkim ten to Bóg miłościwy mówi, powiada: *Wstań!*

Kazanie na Narodzenie Pańskie Kazanie IV

[...] A przeto iż nie miał w swem narodzeni, gdzie by swą głowę podkłonił, togodla przed wołem a przed osłem w jaskłach Syn Boży położon był, bo dziewica Maryja acz pieluszek dobrych w to wrzemie nie miała, a togodla ji we złe chustki ogarnęła. [...] Należli ji, prawi, pieluszkami ogarnienego a jaskłach położongu. Toć wiem wielkie ubostwo krola tako csnego, iż jeść tako śmierne przyście i tako śmierne narodzenie Syna Bożego, jenże przez początku z Bogiem Oćcem jeść krolewał.

PRZEKŁAD WSPÓŁCZESNY

[...] A ponieważ nie miał po swoim narodzeniu gdzie położyć swojej głowy, dlatego przed wołem i przed osłem w żłóbku Syn Boży był położony, bo ponieważ dziewica Maria dobrych pieluszek w tym czasie nie miała, dlatego go w liche kawałki płótna owinęła. [...] Znaleźli go, powiada [Ewangelista], owiniętego w pieluszki i położonego w żłobie. Bowiem wielkie ubóstwo króla tak cnego, że jest tak pokorne jego przyście i tak pokorne narodzenie Syna Bożego, który na początku z Bogiem Ojcem królował.

—
*ji we złe
chustki ogarnęła*
—

Kazanie na Objawienie Pańskie Kazanie V

Gdzie jeść teć, jenże się narodził, krol żydowski? Bo Pismo tego krolewica dziewicą porodzonego w trojakiem mieście Pisma nazywa krolem luda żydowskiego: w jego dziwnem narodzeni, w jego uciesznem wielkich cud czynieni a w jego trudnem umęczeni. I pokazuje ewangelista, iż teć to krol i krolewic niebieski w trojakiej rzeczy znamienitej inne krole zmija, a to w tem, iż jeść miłociwiejszy, iż jeść mocniejszy, iż jeść szczerzeszy. Uznali oni trze krole pogańszczy krolewica i krola miłociwego w Betleem ubogą dziewicą porodzonego. Nics nie mieszkając, gdy gwiazdę użrzeli, nagle dary: złoto, kadzidło a mirrę wzdać mu pośpieszyli.

PRZEKŁAD WSPÓŁCZESNY

Gdzież jest ten, który się narodził, król żydowski? Bo Pismo tego królewicza zrodzonego z dziewicy w trzech miejscach Pisma nazywa królem ludu żydowskiego: w jego cudownym narodzeniu, w jego radosnym wielkich cudów czynieniu i w jego bolesnym męczeństwie. I pokazuje ewangelista, że ten to król i królewicz niebieski w trzech rzeczach innych królów przewyższa, a to w tym, że jest miłociwszy, że jest potężniejszy i że jest szczerzejszy. Rozpoznali w nim ci trzej królowie pogańscy królewicza i króla miłociwego w Betlejem zrodzonego z ubogiej dziewicy. Nic nie zwlekając, gdy gwiazdę ujrzeli, natychmiast dary – złoto, kadzidło i mirrę – pośpieszyli mu ofiarować.

*krol i krolewic [...]
niebieski jeść
mocniejszy*

Kazanie na Oczyszczenie Najświętszej Marii Panny Kazanie VI

Ta słowa pisze święty Łukasz na cześć
i fałę godom niniejszym a są ta ista słowa
zmowiona oćcem świętym, jemuż biesze
imię Symeon, święty, prawdziwy, bogobojny.
Awa tych słów wykład z języka łacińskiego
w polski jeść taki: Widziele, prawi, oczy moi
zbawienie twoje, toczu syna twego.
Ta to słowa teć to ociec święty Symeon
powiada na imię Bogu Oćcu wszemogącemu,
iż jeść sesłał syna swego na zbawienie
pokolenia człowieczego.

PRZEKŁAD WSPÓŁCZESNY

Tymi słowy pisze święty Łukasz na cześć
i chwałę obecnemu świętu, a są to wła-
śnie te słowa wypowiedziane przez świę-
tego ojca, któremu na imię było Symeon,
święty, sprawiedliwy, bogobojny. Tych oto
słów przekład z języka łacińskiego na
polski jest taki: *Widziały, mówi, oczy moje
zbawienie twoje, to jest syna twego.* Tymi
słowy tenże święty ojciec powiada mia-
nowicie o Bogu Ojcu wszechmogącym,
że ten zesłał syna swego, by wybawić ro-
dzaj ludzki.

Widziele, prawi, oczy
moi zbawienie twoje,
toczu syna twego.

Kazania świętokrzyskie

*najstarszy zachowany
tekst ciągły napisany
w języku polskim*

Tych kilkanaście kawałków pergaminu zawiera fragmenty sześciu kazań spisanych prawdopodobnie około początku XIV wieku. Są one powszechnie uznawane za najstarszy zachowany tekst ciągły napisany w języku polskim. Swoją nazwę wzięły od kodeksu, do którego oprawy je włączono, pochodzącego zapewne z klasztoru Świętego Krzyża na Łysej Górze. Kazania są przyporządkowane do różnych okazji liturgicznych.

Kazanie na dzień św. Katarzyny zachowało się w całości, ale z **kazania na dzień: św. Mikołaja** ocalały raptem trzy linijki. Dysponujemy również fragmentami kazań na dzień: św. Michała, na Narodzenie Pańskie, Objawienie Pańskie i Oczyszczenie Najświętszej Marii Panny.

To czujności Aleksandra Brücknera zawdzięczamy dziś w dużej mierze znajomość *Kazań świętokrzyskich*. Przeglądając petersburskie archiwa biblioteczne, natrafił on w 1890 roku na nieduże paski pergaminu zapisanego po polsku, które zostały użyte do wzmocnienia oprawy innego, późniejszego kodeksu z XV wieku. Być może zdezaktualizowały się w oczach ówczesnych mnichów i tak stały się średniowieczną makulaturą. Brückner odczytał je i opublikował.

Aleksander Brückner

odkopał polską
literaturę dawną

Jak Schliemann Troję, tak Aleksander Brückner (1856–1939) – wybitny polski slawista przez niemal pół wieku pracujący na uniwersytecie w Berlinie – odkopał polską literaturę dawną. *Kazania świętokrzyskie* nie były jedynym dziełem, które przywrócił do życia. Brückner przygotował bowiem dziesiątki edycji tekstów dawnych, na jakie natknął się w archiwach, a wiele innych dokumentów opisał. Jego działalność do dziś pozostaje stałym punktem odniesienia dla badaczy dziejów literatury polskiej. Bezcenny był również wkład Brücknera w rozwój językoznawstwa, opracował bowiem do dziś popularny pierwszy słownik etymologiczny polszczyzny. Ten erudyta i polihistor, sięgając w swoich pracach po różnorodne tematy – od pogańskich wierzeń słowiańskich przez barokowe poezje Wacława Potockiego po historię arian i innych polskich różnowierców – właściwie całe swoje życie poświęcił pracy naukowej, skrupulatnym kwerendom archiwalnym i gwałtownym polemikom z innymi badaczami.

PIERWSZE /NAJSTARSZE

Kazania świętokrzyskie

druga połowa XIII wieku

prawdopodobne powstanie tekstu
Kazań świętokrzyskich

początek XIV wieku

spisanie jedyne go znanego dziś przekazu
Kazań świętokrzyskich

XV wiek

wtórne wykorzystanie w klasztorze w Leżajsku lub na Łysej Górze pergaminowych kart do wzmocnienia kodeksu zawierającego inne teksty

1890 rok

A. Brückner znajduje w Cesarskiej Bibliotece Publicznej w Petersburgu pergaminowe paski *Kazań* w oprawie piętnastowiecznego kodeksu o sygnaturze Lat.Q.I.281

1891 rok

Brückner publikuje polski tekst *Kazań* i szeroko go omawia; pergaminowe paski zostają przekazane pod opiekę konserwatorów, a następnie rozprasowane i umieszczone między taflami szkła

1921 rok

P. Diels wydaje kolejną edycję *Kazań* na podstawie nowszych, dokładniejszych fotografii

1925 rok

na mocy traktatu ryskiego *Kazania świętokrzyskie* wraz z częścią innych polskich zabytków wracają z Petersburga do Polski

1928 rok

lwowski introligator W. Semkowicz ponownie podejmuje prace konserwatorskie nad *Kazaniami*, rozprasowując pergamin i wygładzając go; pracownia konserwatorska B. Lenarta przygotowuje drewnianą kasetę zabezpieczającą, w której umieszczono rękopis

1934 rok

J. Łoś i W. Semkowicz wydają kolejną edycję krytyczną tekstu

1939 rok

Kazania świętokrzyskie zostają przewiezione przez Rumunię do Francji, a następnie do Kanady, gdzie zdeponowano je w Bank of Montreal w Ottawie

1959 rok

rękopis wraca do Polski i zostaje umieszczony w zbiorach Biblioteki Narodowej

2006 rok

Kazania zostają zdigitalizowane i umieszczone w Polonie - cyfrowej bibliotece Biblioteki Narodowej

2009 rok

Biblioteka Narodowa wydaje nową edycję krytyczną *Kazań* z szerokim komentarzem i opracowaniami grona uznanych badaczy